

УДК: 631.14

Застрожнікова І.В., доцент
Мелітопольський відокремлений підрозділ ЗІЕІТ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. Підкреслено, що Україна має усі необхідні умови для вирощування плодів та задоволення у них власних потреб. Зроблено ретроспективний аналіз державного регулювання галузі садівництва. Визначено виключно важливу роль держави у регулюванні галузі садівництва за часів планової економіки. Встановлено, що збут і розподіл плодів і ягід за тих часів базувався на системі держзамовлень на засадах жорстко регульованої системи державної торгівлі. В умовах планової економіки формування ринку продуктів садівництва визначалося за такою схемою: замовлення - виробництво - заготівля та промислова переробка - роздрібна торгівля. Наголошено, що роль державного замовлення останнім часом знижується разом із скороченням державного втручання в галузь. Відмічено, що ринок плодової продукції в ринкових умовах повинен розглядатися як саморегулятор розвитку виробництва, його параметрів кількості та якості. Саме тому виробництво плодів має бути зорієнтовано на ринок, здебільшого на задоволення потреб споживачів заради максимального прибутку. Розглянуто основні стратегічні напрямки галузевої програми «Плоди і ягоди України – 2017». Визначено, що розширенню вітчизняного промислового виробництва сприяє всебічна підтримка держави в межах заходів, затверджених СОТ. Підтримка так званих «зеленого» та «жовтого» кошиків є особливо важливою, тому що вони передбачають заходи, не пов'язані з торгівлею і виробництвом, а також заходи внутрішньої підтримки з непрямым впливом.

Визначено основні напрямки політики державної підтримки галузі садівництва а саме: стимулювання залучення інвестицій за рахунок державного та місцевих бюджетів; розвиток ринку агрострахування; запровадження нових механізмів кредитування.

Ключові слова: державна підтримка, державне регулювання, державне замовлення, садівництво, ринок плодів та ягід, стратегічні заходи.

Annotation. Emphasized that Ukraine has all the necessary conditions for growing fruits and satisfaction they own needs. Made retrospective analysis of state regulation of horticulture. Definitely an important role in the regulation of the state horticulture at the time of the planned economy. Established sales and distribution of fruits and berries at that time was based on a system of public procurement on the basis of strictly regulated Government Commerce. In a planned economy the formation of market gardening products was determined as follows: request - production - harvesting and processing industries - retail trade. Emphasized that the role of the state order recently reduced along with the reduction of state intervention in the sector. It is noted that the market for fruit products in market conditions should be considered as self-regulator of production, its quantity and quality parameters. That is why the production of fruit should be market-oriented, primarily to meet the needs of consumers for maximum profit. The main strategic directions of the branch of the "Fruits and berries Ukraine - 2017". Determined that the expansion of domestic industrial production contributes to overall public support within the measures adopted by the WTO. Support the so-called "green" and "yellow" baskets are especially important because they provide measures not related to trade and industry, and domestic support measures with indirect influence.

The basic policies of the government support gardening as: incentives for investment by state and local governments; tax incentives through tax exemptions for agricultural producers; development of agricultural insurance market; introduction of new mechanisms of financing.

Keywords: government support, government regulation, public procurement, horticulture, market fruits and berries, strategic measures.

Постановка проблеми. Продовольча безпека – це дуже важлива передумова державного суверенітету, яка сприяє економічній незалежності. Тому за рахунок розвитку власного сільського господарства завданням кожної країни є забезпечення продовольчої потреби її населення. У вирішенні цієї проблеми важлива роль відводиться садівництву, тому що ця продукція має високі споживчі властивості. Існує багато поглядів на проблему державного регулювання садівни-

цтва – від повного невтручання держави у розвиток галузі до її жорсткого регулювання. Але, не викликає сумнівів той факт, що всебічна підтримка держави сприяє розвитку та розширенню вітчизняного промислового садівництва. Тому роль держави у регулюванні розвитку галузі садівництва була і залишається досить важливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку галузі садівництва в Україні займалися багато вітчизняних

вчених. Серед них провідні науковці та фахівці Міністерства аграрної політики та продовольства України: М.Д. Безуглий, О.В. Сень, О.А. Демидов, В.М.Костенко; вчені Національної академії аграрних наук України: О.О. Іващенко, В.А. Кравченко, В.В. Хареба, О.В. Моргун; наукові співробітники Інституту садівництва НААН Гриник І.В., Бублик М.О., Барабаш Л.О., Жук В.М., Каленич Ф.С., Китаєв О.І., Кіщак О.А., Кондратенко П.В., Левчук Л.М., Литовченко О.М., Омельченко І.К., Павлюк В.В., Патица Т.І., Привалов І.С., Сало І.А., Сатіна Г.М., Соболь В.А., Удовиченко В.М., Фризюк Л.А., Шевчук І.В., Шевчук Л.М., Ярещенко О.М.

Ціль роботи. Ретроспективний аналіз державного регулювання садівництва за умов планово-командної економіки. Аналіз галузевої програми «Плоди і ягоди України – 2017» та розгляд основних напрямків державної підтримки галузі.

Виклад основного матеріалу. Україна має можливість успішно вирощувати всі плодови і ягідні культури помірного клімату. В свою чергу, із зростанням матеріального добробуту населення змінюються й загальні стандарти, в тому числі структура продовольчого кошика [4].

В умовах планової економіки формування ринку продуктів садівництва визначалося за такою схемою: замовлення – виробництво – заготівля та промислова переробка – роздільна торгівля. Збут й розподіл плодів і ягід базувався на системі держзамовлень, тому більша частина продукції, виробленої в колгоспах, держгоспах і на переробних підприємствах вилучалась й розподілялась за допомогою жорстко регульованої системи державної торгівлі. Висновок можна зробити такий: сільськогосподарські підприємства успішно реалізовували плоди і ягоди. Лише частина продукції особистих підсобних господарств населення та споживчої кооперації не регулювалась державою, вона здебільшого надходила на колгоспний ринок. Головним завданням було виробництво плодоягідної продукції. Державні заготівельні структури закуповували і знаходили споживача усіх плодів і ягід, які одержувало господарство. Регулювався ринок переважно адміністративними методами через ціно-

вий механізм і планово-цільовий розподіл ресурсів. Інвестицій у садівництво було недостатньо для зростання економічної ефективності виробництва. Ігнорувалось співвідношення попиту і пропозиції [4].

Стабільний збут забезпечувало державне замовлення, тому одержання прибутку було гарантованим. Але роль державного замовлення останнім часом знижується. Заготівельні організації відмовились від розвитку і зміцнення зв'язків з господарствами, забезпечення безпосередньо на місці виробництва приймання продукції і вивозу її власним транспортом і своєчасного розрахунку за неї, тому договори укладаються у мінімальних обсягах. У 1998 р. у порівнянні з 1991 р. в 5 разів у загальному обсязі скоротилась закупівля плодів та питома вага закупівель заготівельними організаціями і переробними підприємствами. Ще вдвічі вона скоротилась у 2013 році. Таким чином, виникає потреба застосувати принципово нові форми і методи державного регулювання ринку плодів, де економічна зацікавленість і вигода повинна бути покладена в основу.

Акцент з переходом до ринкових відносин переноситься на визначення структури товарних плодів і закономірностей формування обсягів та визначення можливих учасників ринку, як продавців, так і покупців. Ринок виступає системою задоволення споживчого попиту, який складається з компонентів: вироблений товар, ціна реалізації, канали та місце збуту, реклама та споживач. Ринок плодової продукції в ринкових умовах повинен розглядатись як саморегулятор розвитку виробництва, його параметрів кількості та якості. Його існування базується на сукупності виробничих відносин товарного і грошового обігу між сільськогосподарськими товаровиробниками. Точно визначити необхідний обсяг, напрямок розвитку промислового садівництва, видову структуру плодової продукції, де плоди виступають у вигляді товару, дає можливість саме ринок, що дозволяє товаровиробнику самостійно обирати виробничий напрямок господарювання [5].

Специфічні умови відтворення і розподілу продукції (яким характерне скорочення та суттєве подорожчання ресурсів), об'єктивні закони ринку, зміна його кон'юнктури ви-

значають сучасні параметри розвитку садівництва в Україні (обсяги, якість, кількість, асортимент продукції тощо). Саме тому виробництво плодів має бути зорієнтовано на ринок, здебільшого на задоволення потреб споживачів заради максимального прибутку [2].

У 2012 році інститут садівництва Національної академії аграрних наук розробив галузеву програму «Плоди і ягоди України – 2017» (протокол № 2 від 6 березня 2012 р.) [1].

У Програмі викладено загальну стратегію і пріоритетні напрями розвитку садівництва та плодопереробної галузі на період до 2017 року. Обґрунтовані норми споживання плодів та ягід на одну людину та визначені обсяги виробництва садівничої продукції. Існуючий потенціал виробників садівничої продукції, впровадження найновіших технологій вирощування культур, удосконалення фінансово-кредитної політики, інфраструктури ринку та експортно-імпортних операцій – все це реалізує положення Програми.

Поєднання організаційно-економічних чинників з технічними та технологічними дає розвиток промисловому садівництву. Впровадження використання наявних ресурсів господарств і біокліматичного потенціалу регіонів є головним завданням докорінних змін економічної ситуації в галузі садівництва. Цьому сприяє удосконалення розміщення садів, поліпшення інтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування плодоягідних культур, впровадження структури породного і сортового складу насаджень, збільшення мережі підприємств, які займаються виробництвом плодів та ягід, розширення спеціалізованих сировинних зон для виробництва екологічно чистої продукції та переробних підприємств для продукції дитячого харчування, підвищення ефективності перспективних форм господарювання, розширення переробки і зберігання продукції в місцях її вирощування.

Стимулюванню розширення вітчизняного промислового виробництва сприяє всебічна підтримка держави в межах заходів, затверджених СОТ. Підтримка так званих «зеленого» та «жовтого» кошиків є особливо важливою, тому що вони передбачають заходи, не пов'язані з торгівлею і виробництвом, а

також заходи внутрішньої підтримки з непрямым впливом.

Основні напрями політики фінансової підтримки нарощування обсягів плодів та ягід, яка здійснюється Міністерством аграрної політики та продовольства України, такі:

- стимулювання залучення інвестицій за рахунок державного та місцевих бюджетів;
- податкове стимулювання через спеціальні режими оподаткування сільськогосподарських товаровиробників;
- розвиток ринку агрострахування;
- запровадження нових механізмів кредитування.

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» та постановою Верховної Ради України від 11 травня 2004 р. №1698-IV передбачає збільшення обсягів фінансування з державного бюджету. Період пріоритетної державної підтримки агропромислового комплексу та соціальної сфери села візначається 2015 роком.

Заходи, які мають фінансуватися з державного бюджету та за державної підтримки промислового садівництва в Україні, такі:

- стимулювання просування продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках завдяки створенню мережі оптових ринків;
- контролювання безпеки та якості продукції;
- часткова компенсація вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва;
- часткова компенсація вартості кредитів, залучених для будівництва виробничих приміщень, а також сховищ для зберігання фруктів;
- докорінне поліпшення земель підприємств агропромислового комплексу, сортодослідних станцій та опорних пунктів;
- селекція в рослинництві, селекція в галузі сортовипробування;
- боротьба з шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин.

Використання такого виду державної фінансової підтримки не порушує правил СОТ, потенційно стимулює дотримання технології виробництва сільськогосподарської продукції та слугує ефективним інструментом стабілізації доходів сільськогосподарських товаровиробників.

Як зазначено у програмі «Плоди і ягоди України – 2017», її фінансування буде здій-

снюватись за рахунок коштів Державного бюджету України, власних коштів суб'єктів господарювання та залучених. Таким чином, роль держави у регулюванні розвитку галузі садівництва все ще залишається дуже великою.

Потреба в інвестиціях на створення насаджень на період до 2017 р. становить 2,3

млрд. грн., у тому числі, на закладання – 1,1 млрд. грн., на догляд до вступу в плодоношення – 1,2 млрд. грн. Передбачається забезпечення потреби в коштах за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань садівничих підприємств, залучених коштів, у тому числі іноземних інвестицій, кредитів, коштів Державного бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги фінансування на створення плодкових і ягідних насаджень

Показники	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2025
Площа закладання, тис. га	20,0	22,9	23,8	24,6	26,2	20,6
Річна потреба в інвестиціях, млн. грн.	2067,8	2245,5	2473,9	2678,8	3004,5	2318,4
в тому числі: на закладання	981,4	1065,7	1174,1	1271,4	1426,0	1100,3
на догляд	1086,4	1179,7	1299,8	1407,4	1578,5	1218,1

У перспективі передбачається поступовий перехід галузі на повне самофінансування, що можливо за умов підтримки розвитку промислового садівництва з боку державних та приватних структур.

Висновок. Економічні проблеми використання наявного потенціалу для розвитку садівництва в Україні є складовою частиною державної аграрної політики, спрямованої на розвиток ринкових відносин і формування ринкового середовища в аграрній сфері та створення відповідної законодавчої і нормативної бази аграрного реформування. Таким чином, основними напрямками розвитку ринку продукції садівництва України є

реформування торгівлі на основі поглиблення її спеціалізації, розвитку конкуренції та кооперації, широкого залучення капіталу різних форм власності, зміцнення матеріально-технічної бази зберігання, товарної доробки та реалізації продуктів; посилення державного регулювання ринкових відносин (розширення фінансової підтримки товаровиробників); підвищення платоспроможності споживачів; поліпшення кредитного забезпечення, впровадження раціональної цінової, податкової, митної і страхової політики та підвищення ефективності використання ресурсів.

Література

1. Галузева програма «Плоди і ягоди України – 2017» / Міністерство аграрної політики та продовольства України / [Електронний ресурс]: eurowine.com.ua/node
2. Маркіна Т.А. Основні напрями дослідження ринку продукції садівництва // Науковий вісник національного агроуніверситету. – К., 2002. – Вип.52. – с.67-69.
3. Рослинництво Запорізької області 1990-2012 роки: Статистичний збірник / Державний комітет статистики . Управління статистики у Запорізької області. – м. Запоріжжя, 2013.
4. Шестопаля А.М. Економічні основи державного протекціонізму відродження і подальшого поступу промислового садівництва в Україні / О.М. Шестопаля., А.М. Кандиба // Агроінком. – 2005. - №1-2. – с.24 – 28.
5. Шумейко А. Ринок фруктів і винограду: поточна кон'юнктура і прогноз / Пропозиція. – 2006. - №11. – с.42 – 47.